

Nová ptačí oblast Západní Krušné hory

Ivan Mikuláš, Vladimír Volf, Ondřej Volf, Vít Tejrovský

Na mimořádně cenném území západního okraje Krušných hor, které bylo z hlediska ochrany ptáků dlouhodobě opomíjeno, byla k 1. lednu 2025 vyhlášena již 42. ptačí oblast v České republice. Ptačí oblast Západní Krušné hory se zaměřuje na ochranu dvou ptačích druhů: tetřívka obecného (*Lyrurus tetrix*) a sýce rousného (*Aegolius funereus*). Zařazení tohoto území do soustavy Natura 2000 má za cíl zásadně posílit ochranu jejich biotopů a zajistit dlouhodobou stabilitu jejich populací.

Nová ptačí oblast svou polohou přirozeně navazuje na dvě stávající krušnohorské ptačí oblasti: Východní Krušné hory a Novodomské rašeliniště – Kovářská. Ty byly rovněž vyhlášeny primárně za účelem ochrany tetřívka obecného, jednoho z nejohroženějších ptačích druhů ve střední Evropě. Rozšíření územní ochrany tímto směrem představuje významný krok k zachování tetřívka obecného a zároveň přispěje k ochraně jedinečné krušnohorské přírody.

Otevřené biotopy v okolí Přebuzí, které vyhledává i tetřívka obecná. Foto Ondřej Volf

Charakteristika území a jeho význam z hlediska ochrany přírody

Ptačí oblast (dále jen PO) Západní Krušné hory je vymezená nařízením vlády č. 383/2024 Sb. s účinností od 1. ledna 2025. Základem ochrany je usměrňování činností definovaných v tomto nařízení vlády, které podléhají souhlasu orgánů ochrany přírody. Vyhlášení PO představuje mimo jiné také lepší možnost čerpání dotačních programů pro realizaci potřebných opatření pro zlepšení stavu biotopů obou předmětů ochrany nové PO. Důležitým nástrojem je i tzv. naturové posouzení, které je vyžadováno pro všechny koncepce a záměry, jež by mohly (samostatně nebo ve spojení s jinými) významně negativně ovlivnit populaci tetřívka obecného a sýce rousného.

Území PO Západní Krušné hory se rozkládá na severu Karlovarského kraje na ploše 140 km². Její převážnou část tvoří vrcholové plató Krušnohorského masivu s nadmořskou výškou 940–1000 m. Především na jižním a západním okraji PO je terén členitější, s hlubokými stržemi a kaňony potoků. Přírodní prostředí je tvořeno zejména mozaikou podmáčených a rašelinných smrčín, rašelinišť, vrchovišť a horských luk. Krajinný ráz dotváří řada historických důlních prvků, jako jsou sejpy, příkopy a výsypky, které zde stojí jako upomínky na těžbu cínu, uranu či stříbra.

Nejcennější partie území jsou pokryty dvěma velkými národními přírodními rezervacemi (NPR). Na západě to je NPR Rolavská vrchoviště a na úplném východě NPR Božídarské rašeliniště. Kromě toho se zde nacházejí další cenná, i když rozlohou menší, maloplošná zvláště chráněná území (MZCHÚ) se statutem přírodní rezervace či přírodní památky. PO Západní Krušné hory se z více než dvou třetin překrývá se stávající evropsky významnou lokalitou Krušnohorské plató, jejíž předměty ochrany jsou cenná, převážně podmáčená přírodní stanoviště, populace netopýra velkého (*Myotis myotis*) a střevlika Ménetriešova (*Carabus menetriesi pacholei*). Toto území zároveň spadá do připravované CHKO Krušné hory, což jen dále potvrzuje zdejší výjimečné přírodní hodnoty. Kromě výše zmíněných zvláště chráněných lokalit zde však nalezneme i řadu dalších ploch s kvalitními biotopy, zejména s menšími rašeliništi a druhově bohatými podmáčenými stanovišti, které dosud nijak formálně chráněny

Mládě sýce rousného. Foto Vladimír Volf

nejdou. Zatímco jinde v České republice by podobné lokality téměř jistě patřily mezi MZCHÚ, v této oblasti jsou k nalezení i ve volné krajině. To jen podtrhuje, jak zachovalé a přírodně výjimečné západní Krušné hory jsou.

Předměty ochrany

Ptačí oblasti jsou vymezovány pro druhy ptáků uvedené v příloze I směrnice Rady

č. 2009/147/ES (článek 4.1 směrnice) a pro stěhovavé druhy, které se pravidelně vyskytují na území členských států EU (článek 4.2 směrnice). Předměty ochrany PO Západní Krušné hory jsou, jak již bylo zmíněno výše, tetřívka obecný (*Lyrurus tetrix*) a sýc rousný (*Aegolius funereus*). Každý obsazuje a využívá jiný typ biotopu, vzájemně se ale v rámci územní ochrany dobře doplňují. Tetřívka obecný je druhem převážně primárního bezlesí a rozvolněných biotopů se zastoupením bohatého podrostu

Typické prvky zdejší krajiny, kterými jsou louky, rašeliniště a vřesoviště.
Foto Vít Tejrovský

Tokající tetřívci obecní během ranní mlhy. Foto Tomáš Jůnek

s bobulonosnými keři a pionýrskými dřevinami, zatímco sýc rousný potřebuje zastoupení starších lesních porostů, kde hnízdí v dutinách stromů zejména po datlu černém (*Dryocopus martius*).

Tetřívek obecný

Tetřívek obecný na předmětném území nacházel útočiště již od nepaměti. Pravidelný monitoring, sestávající ze sčítání jarních stavů tokajících kohoutků, probíhá za koordinace lidí z vládních i nevládních organizací v celých Krušných horách každoročně od roku 2005. Na území PO Západní Krušné hory se tetřívek obecný vyskytuje relativně početně a stabilně, od roku 2009 do současnosti zde bylo meziročně zjištěno 35–73 tokajících kohoutků. Zatímco kolem roku 2010 hostily západní Krušné hory pouhou pětinu krušnohorské populace tetřívka obecného, v roce 2023 a 2024 to už byla její polovina. Pořád zde existují hromadná tokaniště s více než deseti samci (v roce 2023 dokonce 17 samců na jednom tokaništi!), což je v současnosti v celorepublikovém měřítku bezprecedentní. V jiných částech naší země, a to včetně Krušných hor, v posledních desetiletích populace tetřívka naopak neustále ve vlnách klesá. Konkrétně zaznamenaný pokles v PO Východní Krušné hory je z 95 kohoutků v roce 2013 na 23–32 kohoutků za poslední dva roky. V PO Novodomské rašeliniště – Kovářská to je z 91 kohoutků v roce 2011 na 32 kohoutků shodně v posledních dvou letech.

Abychom lépe porozuměli dosavadní relativní stabilitě populace tetřívka obecného v PO Západní Krušné hory, je nezbytné nahlédnout na tuto problematiku v širším kontextu Krušných hor. Přibližně před 40 lety došlo v Krušných horách k masivnímu rozpadu lesů v důsledku imisní kalamity, což vedlo k vytvoření rozsáhlých imisních holin. Tyto otevřené plochy nabídky tetřívkoví vhodné podmínky k životu, a tak je rychle osídlil. V této době došlo také ke změně jeho chování při toku – namísto tradičních velkých tokanišť začali tetřívci tokat v menších skupinách, nebo dokonce jednotlivě. Tento trend byl v kontrastu se situací ve zbytku České republiky, kde vhodné biotopy tetřívka ubývaly, například v důsledku odvodňování rašelinišť.

V posledních letech však začínají pro tetřívky příznivé podmínky v Krušných horách mizet. Sukcesní změny i intenzivní lesnické hospodaření v lesních porostech způsobují zarůstání otevřených nebo málo zakmeněných ploch a jejich postupné zalesňování. Odvodněná rašeliniště navíc podléhají procesu zazemnění, sukcese a degradace. Kombinace těchto faktorů a výskyt v rozptýlených populacích činí situaci pro tetřívka v Krušných horách kritickou.

Západní část Krušných hor však zůstala těmito negativními vlivy relativně nedotčena. Biotopy zde nebyly výrazněji ovlivněny imisní kalamitou a tetřívci zde nadále obývají svá primární a polopřirozená stanoviště, jako jsou rašeliniště a horské louky. Tokaniště si zde zachovala svou

tradiční podobu, bez nutnosti změny strategie toku. Přestože i v této části došlo v minulosti k odvodňování rašelinišť a podmačených luk, situace je zde stále příznivější než ve východnější části hor. Západní Krušné hory tak představují jednu z posledních výsep tetřívka obecného v České republice a klíčovou naději pro jeho zachování.

Sýc rousný

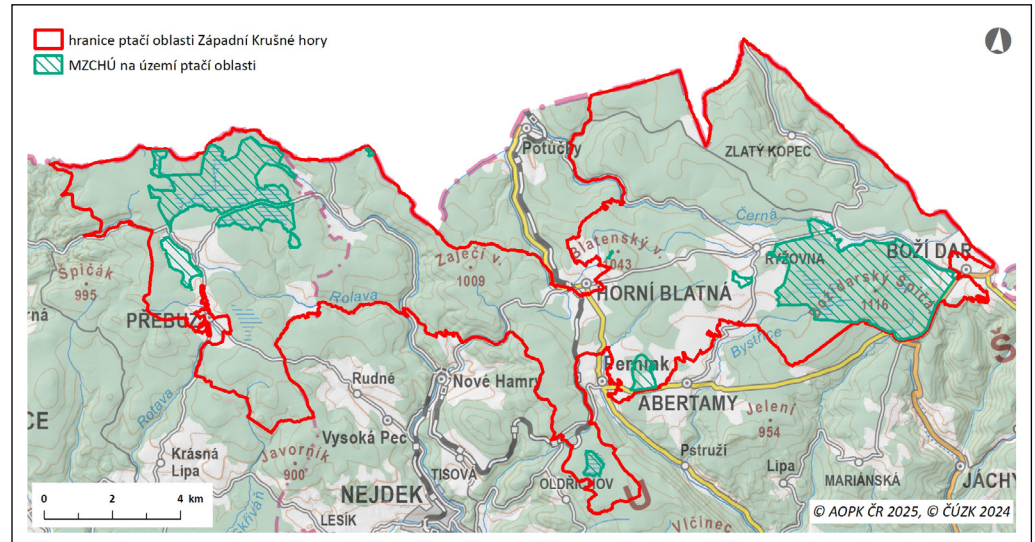
Zatímco monitoring tetřívka obecného probíhá ustálenou metodou již 20 let každoročně na jaře sčítáním tokajících kohoutků, cílený plošný monitoring sýce rousného v oblasti nebyl do roku 2024 realizován. Odhady početnosti pro zájmové území se tak až do letošního roku nedaly opřít o tvrdá data. Ke zjištění početnosti bylo v roce 2024 užito automatických nahrávacích zařízení, která byla v období předpokládané nejvyšší aktivity druhu (březen až první půlka dubna) instalována rovnoměrně po celém území do vhodných biotopů druhu. Celkem bylo nahráváno na 155 stanovištích od dvou do jedenácti po sobě jdoucích nocí. Tímto monitoringem bylo potvrzeno, že se v PO sýc rousný vyskytuje plošně, a to v počtu 35–50 houkajících samců. Tyto hodnoty jsou vzhledem k rozloze území velmi vysoké a představují 2,5–3,6 teritoria na 10 km². Sýc rousný obsazuje především starší věkové kohorty smrcin sousedící s otevřenými plochami, na kterých s oblibou loví hlodavce. Na početnosti hlodavců pak závisí jak počet houkajících samců a hnízdících párů,

tak i počet vyvedených mláďat v dané sezoně. Monitoring v podobném rozsahu by proto bylo dobré opakovat v pravidelných cyklech, aby-
chom byli schopni stanovit mezisezónní změny
a dlouhodobé trendy početnosti sýce rousného
jakožto druhého předmětu ochrany nové PO.

Další významné druhy avifauny

Kromě sýce rousného byl v roce 2024 ve vy-
soké početnosti zaznamenán další druh sovy,
kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), a to
s odhadem (pro celou PO) 90–130 houkajících
samců. To prakticky představuje jednoho samce
na jeden kilometr čtvereční vhodného biotopu.
Kulíšek nejmenší zde nachází ideální prostře-
dí s bohatě vertikálně i horizontálně členitými
biotopy. Díky vysoké nadmořské výšce oblasti
a téměř úplné absenci starších listnatých poro-
stů se zde vyskytuje jen málo puštíků obecných
(*Strix aluco*), což je pro výše zmíněné druhy sov
výhodou. Puštíci jsou totiž schopni predacním
tlakem nejen vytlačovat, ale i tlumit vokální akti-
vitu jak kulíška nejmenšího, tak sýce rousného.
V okrajových částech PO lze narazit také na naši
největší sovu, výra velkého (*Bubo bubo*).

Jednotlivá rašeliniště s otevřenými vodními
plochami obsazují již každoročně 3–4 páry
jeřába popelavého (*Grus grus*), jehož volání
se v jarních měsících nese krajinou i několik
kilometrů daleko. Na rašelinných jezírcích ne-
pravidelně hnízdí čírka obecná (*Anas crecca*),
která je v současnosti na území Česka kvůli
změnám v rybníčním hospodaření jen velmi
řídce hnízdícím druhem kachny. V posled-
ních dvou letech pak na zdejších vřesoviš-
tích prokazatelně vyhnízdil i jeden z našich
nejvzácnějších pěvců, konipas citrónový
(*Motacilla citreola*). Krušné hory se tak při-
daly ke Krkonoším, kde tento druh poměrně
pravidelně, i když nehojně hnízdí posledních
cca deset let. Enklávy horských podmáče-
ných luk navazující na rašeliniště začátkem
léta obsazuje chřástal polní (*Crex crex*). Ještě
dříve, začátkem jara, lze na zdejších podmá-
čených loukách zaslechnout a uvidět tok be-
kasiny otavní (*Gallinago gallinago*), při kterém
samci s typickým mečením oblétaávají svoje
hnízdni okrsky. V rozpadajících se podmáče-
ných horských smrčínách můžeme zahléd-
nout datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*),
který se v PO vyskytuje zřejmě nehojně, ale
zároveň je pravděpodobné, že tento druh
svým skrytým způsobem života často uniká

Hranice ptačí oblasti Západní Krušné hory. Vypracoval Jan Vrba

pozornosti. O výjimečnosti zdejších horských
smrčín svědčí i fakt, že zde přežívala do
konce 20. století poslední populace tetřeva
hlušce (*Tetrao urogallus*) v Krušných horách
a jedna z posledních v ČR.

Vlivy a budoucí hrozby pro předměty ochrany v PO

Pro zachování stabilní populace sýce rousného
je zapotřebí zamezit plošnému kácení starších
porostů s dutinovými stromy, ve kterých hníz-
dí. Zároveň je důležité, aby nedocházelo k vý-
znamnějšímu zarůstání otevřených ploch, na
kterých s oblibou loví a slouží mu jako potravní
stanoviště.

Tetřívka obecná je velice citlivá na negativní
zásahy do svého biotopu, přičemž hlavními
hrozbami jsou ztráta přirozeného prostředí
a jeho fragmentace způsobená nevhodným
lesním hospodařením, zábory otevřených
ploch a rušení v kritických částech roku.
Zásadními opatřeními pro ochranu tetřívka
obecného jsou zachování a obnova (zejména
revitalizace rašelinišť) přirozeného biotopu,
vytváření rozvolněných lesních porostů a pod-
pora vhodné druhové skladby podrostu a dře-
vin a údržba bezlesí. Klíčová je také regulace
lidské činnosti, zejména během jarního toku
a zimy, kdy je druh nejzranitelnější. Stanovení
klidových zón a usměrňování turistického ru-
chu mimo klíčové oblasti výskytu může výraz-
ně snížit stresové faktory, stejně jako omezení
neukázněných aktivit fotografů na tokaništích.
Důležité je také důsledné posuzování záboru

půdy pro výstavbu v oblastech s výskytem
tetřívka.

Dalším krokem bude zpracování tzv. souhrnu
doporučených opatření pro tuto PO, kde budou
zásady a potřebná opatření pro oba druhy dále
rozpracovány.

Vyhlášení PO Západní Krušné hory, společně
s již existujícími PO Novodomské rašeliniště –
Kovářská a Východní Krušné hory, představuje
příležitost k propojení krušnohorské populace
tetřívka obecného v rámci soustavy Natura
2000. Jedná se o jeden ze zásadních kroků
z hlediska udržení krušnohorské populace to-
hoto nádherného ptáka. Negativních příkladů
ztráty propojení mezi tetřívčími subpopulace-
mi, které vedly k opuštění izolovaných lokalit,
známe z Krušných hor i zbytku České republiky
celou řadu. Kdysi souvislý areál výskytu druhu
se již desetiletí třští na několik menších subpo-
pulací, které postupem času po dosažení kritic-
ké velikosti rychle vymírají. PO Západní Krušné
hory by měla napomoci tomu, aby se za pár let
jen nevzpomínalo na ikonické bublající kohoutky
v nádherné krajině krušnohorských vrchovišť.
Vyhlášení stávající ptačí oblasti je výsledkem
úzké spolupráce MŽP a AOPK ČR na odborné
a legislativní úrovni ve snaze o záchranu uniká-
tního území a tetřívka obecného. ■